

Hrvoje Vrgoč

Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb

UDK 061.231:37](497.5)“18/19”

371.16(497.5)“18/19”

Primljeno: 2006. godine

Pregledni članak

STO TRIDESET PET GODINA HRVATSKOG PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOG ZBORA 1871. – 2006.

Hrvatski pedagoško-književni zbor je jedna od najistaknutijih nacionalnih ustanova i najstarije pedagogijsko društvo (utemeljeno 1871. godine), koje kontinuirano i uspješno djeluje 135 godina, danas najbrojnija (preko 2000 članova) i najaktivnija stručno-znanstvena udruga pedagoga i drugih pedagoških djelatnika Republike Hrvatske. Sto trideset peta obljetnica Hrvatskog pedagoško-književnog zbora je prigoda da se prikaže osnivanje, kontinuirano djelovanje i uspješan rad toga društva.

U radu se govori o vrlo širokoj djelatnosti Hrvatskog pedagoško-književnog zbora koja je bila intenzivna u više smjerova: društvena djelatnost (okupljanje članstva, rad ogranaka, upravljanje, suradnja), stručno-znanstvena djelatnost (organiziranje mnogobrojnih stručno-znanstvenih skupova, Škole pedagoga i pedagoške akcije) i značajna nakladnička djelatnost (izdavanje knjiga, časopisa i listova, posebno časopisa “Napredak”). Hrvatski pedagoško-književni zbor ima što pokazati za ovih 135 godina kontinuiranog postojanja i plodnog djelovanja i teško je to dati u jednom ovakvom osvrtu koji je limitiran opsegom. Ali ipak dovoljno da se obilježi zaista rijetka obljetnica s kojom bi se rado pohvalila i mnogo veća društva i razvijenije sredine.

Ključne riječi: *Hrvatski pedagoško-književni zbor; povijest pedagogijskog društva, djelovanje pedagogijskog društva, Hrvatska*

Hrvatski pedagoško-književni zbor (HPKZ) utemeljen je 1871. godine. To je jedna od najstarijih i najistaknutijih ustanova, osnovana odmah nakon Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Matice hrvatske i HKD sv. Jeronima (Ćirila i Metoda). Prva je stručno-znanstvena udruga pedagoga i drugih istaknutih prosvjetnih djelatnika osnovana u Hrvatskoj i u ovom dijelu Europe, kao središte stručnog i staleškog života hrvatskog učiteljstva.

U proteklih 135 godina Hrvatski pedagoško-književni zbor razvijao je vrlo široku djelatnost koja je bila intenzivna u više pravaca: od društvene djelatnosti i stručno-znanstvene do izdavačke djelatnosti.

Društvena djelatnost

Društvena djelatnost odvijala se kroz rad na okupljanju članstva; organiziranjem podružnica, društava, sekcija, odjela i povjerenstava; upravljanjem Zborom; suradnjom.

Osnivači Hrvatskog pedagoško-književnog zbora bili su učitelji: Ivan Filipović, Stjepan Basariček, Sebald Cihlar, Franjo Stjepanek, Mijat Stojanović, Janko Tomić, Ante Truhelka, Marija Fabković, Tomislav Ivkanec, Bartol Francelj, Skender Fabković, Ljudevit Modec, Mijat Vrbanec i Vjekoslav Zabojski Marik.

Hrvatski pedagoško-književni zbor imao je dopisne i prave članove koje je birala godišnja skupština među onim prosvjetnim radnicima koji su se isticali svojim pedagoškim, stručnim ili književnim radovima. Najzaslužniji pravi članovi birani su za počasne članove, a bilo je također i nekoliko stotina članova utemeljitelja kao i velik broj podupirućih članova (škole, društva, knjižnice, zavodi, korporacije i pojedinci).

Među počasnim i pravim članovima bili su i istaknuti književnici: Ivan Trnski, Ivan Kukuljević, Josip Eugen Tomić, August Šenoa, Janko Leskovar, Vjenceslav Novak, Silvije Strahimir Kranjčević, Đuro Arnold, Franjo Kuhač, Vladimir Nazor, Viktor Car Emin i istaknuti javni radnici: Gjuro Deželić, Julije Kempf, Antun Cuvaj, Davorin Trstenjak, Sigismund Čajkovac i dr.

Potrebno je spomenuti i neke istaknute pedagoške teoretičare i praktičare koji su se isticali u radu Hrvatskog pedagoško-književnog zbora u drugoj polovici 20. stoljeća: dr. Marijan Koletić, dr. Dragutin Franković, dr. Stjepan Pataki, dr. Zlatko Pregrad, dr. Pero Šimleša, dr. Vladimir Janković, Edo Vajnaht, Ante Blaženčić, Dragutin Pazman, Josip i Mato Demarin, Milan Grubić, Viktor Cvitan, Zoran Palčak, dr. Mihajlo Ogrižović, dr. Vladimir Poljak, dr. Vladimir Mužić, dr. Ivan Furlan, dr. Stjepan Težak, dr. Vilko Švajcer, dr. Krešimir Bezić, dr. Zvonko Cvijić, Silvije Pongrac, dr. Milivoj Gabelica, do današnjih istaknutih aktivista i dužnosnika HPKZ-a dr. Ante Vukasovića, dr. Josipa Markovca, dr. Valentina Puževskog, dr. Josipa Pivca, dr. Hrvoja Vrgoča i mnogih drugih.

Hrvatski pedagoško-književni zbor okupljao je veći broj naprednih i istaknutih učitelja i pedagoga. Sve je počelo s 21 članom davne 1871. godine da bi danas, 2006. godine, udruga Hrvatskog pedagoško-književnog zbora okupljala 2.168 članova – pedagoga i drugih djelatnika u odgoju i obrazovanju.

Članstvo Hrvatskog pedagoško-književnog zbora u proteklom razdoblju bilo je različito organizirano: u sekcije, povjerenstva, podružnice i društva.

Danas je Hrvatski pedagoško-književni zbor ustrojen prema Zakonu o udrugama kao stručno-znanstvena udruga pedagoga i drugih pedagoških djelatnika Republike Hrvatske. Djelatnost Hrvatskog pedagoško-književnog zbora odvija se kroz središnjicu u Zagrebu, osam ogranaka u regijama sa sjedištima u Splitu, Dubrovniku, Bjelovaru, Slavonskom Brodu, Križevcima, Petrinji, Vukovaru i Šibeniku i djelovanje tri sekcije u Zagrebu (predškolskih pedagoga, učitelja razredne nastave i osnovnoškolskih pedagoga).

Tijela upravljanja u Hrvatskom pedagoško-književnom zboru od osnutka do danas su: Skupština, Upravni odbor (Predsjedništvo), Nadzorni odbor i Sud časti.

U sto trideset pet godina rada HPKZ je održao 107 redovitih (glavnih) godišnjih skupština i 6 izvanrednih. Osim razmatranja i usvajanja izvješća o radu HPKZ-a i programskim zadacima financijskog poslovanja i izbora organa upravljanja, uz svaku skupštinu organizirana su predavanja ili savjetovanja na kojima se okupio i širi krug prosvjetnih djelatnika.

U početku, dok je bilo malo članova, Upravni odbor sastojao se od svih članova koji su živjeli u Zagrebu, a na godišnjim skupštinama birali su se samo dužnosnici. Upravni odbor kao posebno tijelo počinje se birati 1946. godine, od 1978. do 1993. godine bira se Predsjedništvo, a od 1993. godine ponovno Upravni odbor.

Dužnosnici su bili: predsjednik, potpredsjednik (zamjenik predsjednika, dopredsjednik), tajnik i blagajnik.

U proteklih 135 godina bilo je 35 biranih predsjednika HPKZ-a, tajnika 31, a ostalih dužnosnika i članova Upravnih odbora i Predsjedništva bilo je preko 1.200.

U proteklih 135 godina postojanja Hrvatskog pedagoško-književnog zbora njegovi birani predsjednici bili su: Ivan Filipović, Skender Fabković, Mijat Stojanović, Ljudevit Modec, Tomislav Ivkanec, Stjepan Basariček, Josip Stipetić, Ante Cuvaj, Ivan Martinović, Milan Pejnović, Adolf Vuković, Josip Kirin, Stjepan Ratković, dr. Sigmund Čajkovac, Josip Demarin, Josip Rukavina, Ljudevit Krajačić, dr. Stjepan Pataki, Milan Grubić, Klonimir Škalko, dr. Zlatko Pregrad, dr. Marijan Koletić, Dragutin Pazman, dr. Mihajlo Ogrizović, dr. Vladimir Poljak, Ante Blaženčić, dr. Pero Šimleša, dr. Milivoj Gabelica, dr. Valentin Puževski, dr. Josip Pivac, mr. Krešimir Bezić, dr. Vladimir Pletenac, dr. Adam Grubor, dr. Josip Malić, dr. Hrvoje Vrgoč.

Radi ostvarivanja nadzora nad radom HPKZ-a djeluje Nadzorni odbor. Rješavanje o sporu HPKZ-a sudi Sud časti.

Većina dužnosnika HPKZ-a istaknuti su učitelji, pedagozi, pedagoški djelatnici, znanstvenici, pedagoški pisci, društveni radnici. Neki od prvih dužnosnika osnivači su HPKZ-a i prvaci učiteljskog pokreta.

Hrvatski pedagoško-književni zbor se nastojao povezati i s ostalim stručnim društvima i ostalim društvenim organizacijama u Hrvatskoj i u tome je imao određenog uspjeha. Posebno je bila uspješna suradnja sa zavodima za školstvo, učiteljskim školama, pedagoškim akademijama i fakultetima, Hrvatskim školskim muzejom, Školskim novinama, sindikatima prosvjetnih djelatnika i s nekim medijima. Postignuta je suradnja s učiteljima u mnogim zemljama.

Djela Hrvatskog pedagoško-književnog zbora

U Hrvatskom pedagoško-književnom zboru začete su ideje o osnivanju Saveza hrvatskih učiteljskih društava (1885.), Udruge učiteljica i više učiteljskih zadruga (godine 1937. osnovana je Učiteljska zadruga *Ivan Filipović*), a zajedno sa Sindikatom prosvjetnih radnika HPKZ osnovao je i *Školske novine* (1950.).

Njegova su djela Hrvatski učiteljski dom u Zagrebu (otvoren 1889. godine), Hrvatski učiteljski konvikt u Zagrebu (otvoren 1899. godine za smještaj i školovanje djece učitelja iz raznih krajeva Hrvatske), Hrvatski učiteljski dom u Crikvenici (učiteljsko lječilište i oporavilište, sagrađeno i korišteno već od 1913. godine) i zgrada Osnovne škole *Ivan Filipović* u Velikoj Kopanici (izgrađena 1973. godine u spomen Ivanu Filipoviću).

Djelovanje Hrvatskog pedagoško-književnog zbora obuhvaćalo je i brigu za uređenje nekih važnih ustanova koje su služile njegovim članovima i širem krugu prosvjetnih djelatnika u njihovu nastavnom i znanstvenom radu. Te ustanove osnovao je Hrvatski pedagoško-književni zbor, one su jedno vrijeme djelovale u sastavu Zbora, a kasnije su postale samostalne ustanove.

U HPKZ-u osnovana je i radila je Učiteljska knjižnica i čitaonica. Knjižnica je počela s radom 1877. godine u HPKZ-u. Od 1901. do 1947. bila je u Muzeju, godine 1951. dobila je naslov Pedagoške knjižnice *Davorin Trstenjak*, a 1985. godine prenešena je u Hrvatski školski muzej.

Učiteljska čitaonica otvorena je 1890. godine u novosagrađenom Učiteljskom domu, 1900. godine proglašena je ustanovom Zbora, a 1907. preuzima je Učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu.

HPKZ je 1901. godine proslavio 30-godišnjicu postojanja osnivanjem nove institucije – Hrvatskog školskog muzeja. Više od pedeset godina Hrvatski školski muzej bio je ustanova Hrvatskog pedagoško-književnog zbora i on ima nedvojbeno velike zasluge za osnivanje i rad te ustanove. Od 1953. godine Hrvatski školski muzej postaje samostalna ustanova koju financira Skupština grada Zagreba.

Osnovna je zadaća ove ustanove sistematizirano prikupljati, proučavati i izlagati građu iz prošlosti i sadašnjosti hrvatskog školstva i pedagogije.

Pedagoško-književni zbor i Sindikat prosvjetnih radnika NR Hrvatske počeli su 1950. godine s izdavanjem lista *Školske novine*.

Hrvatski pedagoško-književni zbor osnovao je 1964. godine Fond *Ivan Filipović* za nagrađivanje istaknutih pedagoških i prosvjetnih radnika Hrvatske. Fond je nazvan po istaknutom učitelju Ivanu Filipoviću, organizatoru i vodi hrvatskih učitelja, najzaslužnijem za utemeljenje mnogih institucija hrvatskih učitelja. Nastojanjem Zbora nagrađivanje i pohvaljivanje preuzeo je Republički fond *Ivan Filipović* kojega je osnovao Sabor SR Hrvatske 1967. godine. Godine 1991. mijenja se naziv u Državnu nagradu Ivan Filipović koju dodjeljuje Republika Hrvatska za značajna ostvarenja u odgojno-obrazovnoj djelatnosti. Nagrada za životno djelo i godišnje nagrade dodjeljuju se svake slijedeće godine.

Stručno-znanstveni skupovi i akcije

Ideja samoobrazovanja i stručnog usavršavanja bila je neprekidno prisutna u radu Hrvatskog pedagoško-književnog zbora. Samoobrazovanje i usavršavanje, zbog potreba suvremenog sve složenijeg života, pretvara se u permanentnu funkciju i trajni

razlog za postojanje HPKZ-a. Zato je Hrvatski pedagoško-književni zbor i vodeća znanstveno-stručna organizacija. To potvrđuje njegova bogata teorijska i praktična djelatnost: znanstveno-pedagoška istraživanja, izdavanje značajnih pedagoških djela i časopisa, skupštine i sastanci s predavanjima o aktualnim temama, kongresi, savjetovanja, okrugli stolovi, pedagoške večeri, javna predavanja, seminari, tečajevi, pedagoški dani, pedagoške rasprave i ostali oblici stručnog rada.

Skupštine, kongresi i sabori

U prvoj fazi razvitka Hrvatski pedagoško-književni zbor postigao je velike uspjehe organiziranjem triju općih učiteljskih skupština i sudjelovanjem u izradbi prvog školskog zakona 1874. godine. Prva opća hrvatska učiteljska skupština održana je u Zagrebu 1871. godine uz sudjelovanje oko 1.000 učitelja. Druga opća skupština u Petrinji 1874. godine bavila se pitanjima učiteljskog obrazovanja i donijela niz vrlo naprednih zaključaka. Treća skupština održana je u Osijeku 1878. godine.

Hrvatski pedagoško-književni zbor organizirao je i četiri kongresa/sabora pedagoga Hrvatske: Prvi kongres pedagoga u Varaždinu 1980. godine; Drugi kongres pedagoga u Dubrovniku na temu *Odgoj i obrazovanje na pragu 21. stoljeća*; Treći sabor pedagoga Hrvatske 1996. godine u Opatiji pod naslovom *Pedagogija i hrvatsko školstvo: jučer i danas, za sutra*; Četvrti sabor pedagoga Hrvatske 2003. godine u Puli na temu *Odgoj, obrazovanje i pedagogija u razvitku hrvatskog društva*.

Po pripremama, organizaciji, broju nazočnih (na svakom skupu bilo je preko pet stotina sudionika), radnom tijeku (predočeno je 30 referata i 20 priopćenja) te objavljenom materijalu (oko 2.000 stranica), kongresi/sabori su bili vrlo uspješni i plodni znanstveni skupovi, najvažniji i najveći skupovi učitelja i pedagoga Hrvatske.

Hrvatski pedagoško-književni zbor organizirao je stotine i stotine stručno-znanstvenih skupova, simpozija, savjetovanja s vrlo aktualnim temama i sadržajima. Spomenimo samo neke zadnjih godina: *Odgoj i pedagogija u uvjetima demokratske preobrazbe* (1992.), *Jan Amos Komensky u ozračju suvremene znanosti i kulture* (1992.), *Prosudba djela Ivana Filipovića* (1994.), *Za hrvatsku školu po mjeri demokratskog društva* (1994.), *Školstvo u svijetu* (1994.), *Europeizacija hrvatskog školstva* (1995.), *Praćenje i ocjenjivanje školskog uspjeha* (2002.), *Strategija odgojnog rada razrednika* (2004.), *Doprinos braće Radić hrvatskoj pedagogiji* (2004.), *Pedagozi o školskim udžbenicima* (2006.).

I ogranci Hrvatskog pedagoško-književnog zbora organiziraju vrlo uspješne stručne skupove. Tako se u Križevcima od 1974. godine održavaju *Križevački pedagoški dani*, gdje se okupljaju pedagozi, učitelji, iz znanosti i prakse i tragaju za boljom i uspješnijom školom. Godine 2005. održani su XIV. *Križevački pedagoški dani*.

Splitski ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora već petu godinu za redom održava stručno-znanstveni skup s međunarodnom suradnjom *Dane osnovne škole Splitsko-dalmatinske županije – Prema kvalitetnoj školi*. Tako nastavlja tradiciju okupljanja djelatnika osnovnih škola, znanstvenika i stručnjaka ne samo iz Splitsko-dalmatinske županije nego i iz cijele Hrvatske i iz inozemstva kako bi kroz stvaralačku

komunikaciju dali svoj prinos kvaliteti i daljem unaprjeđenju osnovno-školskog odgoja i obrazovanja.

Visoka učiteljska škola iz Petrinje i Pule u suradnji s HPKZ-om od 2001. svake godine naizmjenice održavaju međunarodni znanstveni skup *Dani Mate Demarina* na kojem se razmatraju aktualna pitanja pedagoške teorije i prakse.

Hrvatski pedagoško-književni zbor od 2005. godine organizira *Školu učitelja Hrvatske*. Škola učitelja namijenjena je učiteljima razredne i predmetne nastave, nastavnicima i profesorima, stručnim suradnicima i ravnateljima osnovnih i srednjih škola Hrvatske, radi njihovog stručnog usavršavanja i osposobljavanja za uspješno ostvarivanje njihove pedagoške zadaće. Škola učitelja održana je 2005. godine na temu *Učenici, učitelji i roditelji zajedno na putu uspješnog odgoja i obrazovanja* a godine 2006. na temu *Dijete/učenik u procesu odgoja i obrazovanja* uz nazočnost preko 400 sudionika.

Značajne su i bogate aktivnosti HPKZ-ovih ogranka diljem Hrvatske: mnogobrojne pedagoške akcije, stručni skupovi, pedagoške tribine, okrugli stolovi, pedagoške večeri, javna predstavljanja knjiga, rasprave, širenje pedagoškog tiska, obilježavanje važnih nadnevak u hrvatskom školstvu, okupljanje članova – ovisno o potrebama konkretnih sredina i mogućnostima ogranka.

Sekcija predškolskih pedagoga, Sekcija pedagoga osnovnih škola i Sekcija učitelja razredne nastave grada Zagreba održavaju redovito godišnje tri do pet stručnih sastanaka, na kojima se obrađuju aktualne pedagoške i stručne teme predavanjima istaknutih stručnjaka i stručnim raspravama.

Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora Bjelovar osnovao je 2005. godine Županijski centar za cjeloživotno usavršavanje i napredovanje učitelja (nastavnika, profesora) radi ostvarivanja kvalitetnog obrazovanja koje je važno za napredak Bjelovarsko-bilogorske županije i hrvatskog školstva. Centar će naredne dvije školske godine ostvarivati program pod naslovom *Europska/svjetska obilježja odgoja i obrazovanja*.

Škola pedagoga

Hrvatski pedagoško-književni zbor osnovao je 1975. godine Školu pedagoga, kao suvremeni oblik stalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja pedagoških radnika. Škola prati sve što se zbiva u našoj pedagoškoj teoriji i praksi, organizira susrete s istaknutim stručnjacima za pojedina područja, razgovore i debate o aktualnim temama, dogovore o proučavanju određenih problema i drugo. Škola raznim oblicima i metodama radi na upoznavanju pedagoških djelatnika s najnovijim dostignućima pedagoške teorije i prakse u svijetu i u nas, potiče ih i pomaže u istraživačkom radu u odgoju i obrazovanju i aktivira u rješavanju aktualnih problema naše odgojno-obrazovne prakse.

Škola pedagoga Hrvatske je stručno-znanstveni skup. Škola ne okuplja samo pedagoge nego šire – pedagoške djelatnike: ostale suradnike, ravnatelje, učitelje, nastavnike i profesore osnovnih i srednjih škola, djelatnike predškolskih ustanova i učeničkih domova, profesore nastavničkih fakulteta i visokih učiteljskih škola i drugih obrazov-

nih i kulturnih institucija. Sudionici Škole su iz cijele Hrvatske i jedan manji broj iz inozemstva (posebno Slovenije).

Škola je počela s radom 1976. godine i održava se već trideset godina zaredom, a 2006. godine obilježila je 30. obljetnicu. Održava se početkom svake godine i traje 3 dana te okupi 300 do 500 pedagoških djelatnika iz cijele Hrvatske. U trideset do sada održanih Škola bilo je prisutno 7.960 pedagoga i drugih pedagoških djelatnika, 350 predavača predložilo je uvodna izlaganja. Škola je održana diljem Hrvatske (u Zagrebu, Zadru, Crikvenici, Šibeniku, Opatiji, Puli, Bizovcu, Stubičkim Toplicama, Lovranu, Trogiru, Rovinju).

Teme koje se obrađuju u Školi iz neposredne su odgojno-obrazovne problematike. Teme se sagledavaju interdisciplinarno – s pedagoškog, psihološkog, sociološkog, teološkog, medicinskog i pravnog aspekta.

Dosadašnje teme Škola pedagoga Hrvatske:

Ciklus predavanja (1976. i 1977.), Rad-odgoj-obrazovanje (1978.), Transformacija škole u samoupravnu odgojno-obrazovnu organizaciju (1979.), Samoupravni položaj odgajnika u odgojno-obrazovnom radu (1980.), Mjesto i uloga nastavnika u transformaciji odgoja i obrazovanja na samoupravnim osnovama (1981.), Odgoj u školi i društvu (1982.), Aktualni pedagoški aspekti preobražaja odgoja (1983.), Društvena sredina u funkciji podrštavanja odgoja i obrazovanja (1984.), Društveno-ekonomski odnosi u preobražaju odgoja i obrazovanja (1985.), Aktualni zadaci pedagoga i drugih stručnih suradnika u organizacijama odgoja i obrazovanja (1986.), Unutrašnja preobrazba i odgojna funkcija škole (1987.), Nadareni učenici u suvremenom sistemu odgoja i obrazovanja (1988.), Unapređivanje nastavnog procesa (1989.), Suvremena koncepcija učenja (1990.), Prema novoj školi i učenju (1991.), Prema novoj koncepciji osnovne škole (1992.), Pedagoška preobrazba i unapređivanje odgojno-obrazovnog rada (1993.), Obitelj-škola-društvo (1994.), Odgoj za toleranciju, međusobno razumijevanje i suradnju (1995.), Mir, ljudska prava i demokracija; Koncepcija razvojno-pedagoške djelatnosti škole (1997.), Građanskim odgojem u demokraciju; Pedagoški aspekti dokumenata odgojno-obrazovne politike u Republici Hrvatskoj (1998.), Agresivnost (nasilje) u školi (1999.), Pedagozi – stručni suradnici u inovacijskom vrtiću i školi (2000.), Promjene u hrvatskom školstvu: zašto, kakve, kako, kada? (2001.), Poticanje darovite djece i učenika (2002.), Promjenama do uspješnog učenja i kvalitetne škole (2003.), Unapređujemo kvalitetu odgoja i obrazovanja (2004.), Škola i obilježja hrvatske nacionalnosti: jezik, povijest, kultura, vjera (2005.), Europski izazov hrvatskom školstvu (2006.).

U proteklih trideset Škola pedagoga izredale su se najaktualnije i najvažnije teme pedagogije i našega školstva. To su strateški zanimljive, aktualno svježije pedagoške i školske teme, okrenute budućnosti.

U dosadašnjih trideset Škola pedagoga izredali su se brojni istaknuti pedagozi-profesori naših hrvatskih pedagoških nastavničkih fakulteta i škola, značajan broj znanstvenika s drugih fakulteta i instituta iz Hrvatske (povjesničari, psiholozi, defektolozi, kineziolozi, teolozi, jezičari, sociolozi i dr.) i zapažen broj istaknutih političara i društvenih djelatnika, ministri znanosti i prosvjete i ravnatelji zavoda za školstvo. Kao

predavači u Školi viđeni su i znanstvenici i sveučilišni profesori iz inozemstva: Slovenije, Češke, Slovačke, Vojvodine, Bosne i Hercegovine, Italije, Austrije, Njemačke, Francuske i SAD-a.

Sudionici Škole podnose priopćenja i iskustva iz odgojno-obrazovne prakse.

Škola radi plenarno i u radionicama (skupinama). Radionice / skupine organiziraju se prema temama, područjima ili zanimanju sudionika.

Na Školi se organizira i predstavljanje novoizašlih knjiga iz područja odgoja i obrazovanja, izložbe, aktualni sat, stručni izleti i posjete kulturnim institucijama, kulturno-umjetnički program, druženje sudionika i zabava. Na temelju pisanih stručnih tekstova izlaganja na Školi priređuju se i objavljuju Zbornici radova, koji kao publikacije dolaze u ruke sudionika, a postaju dostupni i drugim zainteresiranim djelatnicima u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Škola pedagoga u proteklih 30 godina izrasla je u vrlo pogodan oblik razmjene stručnih mišljenja, u tribinu pedagoških djelatnika za njihovo dogovaranje o problemima s kojima se susreću u svojem radu i za informiranje o dostignućima pedagoške teorije i prakse.

Nakladnička djelatnost

Izdavački rad Hrvatskog pedagoško-književnog zbora je rijedak primjer ustrajne i kontinuirane kulturne djelatnosti. Raznovrsna po tematici, namijenjena prosvjetnim radnicima, znanstvenim radnicima, narodu, djeci i mladeži, u obliku knjiga, listova i časopisa, ta je djelatnost bila rezultat rada niza generacija naprednih učitelja, profesora, književnika i znanstvenih radnika koji su požrtvovno ostvarivali ideje voditelja hrvatskog učiteljstva.

Nakladništvo HPKZ-a u cijelosti je pridonijelo stručnom i znanstvenom razvoju pedagogije, unaprjeđivanju i usavršavanju odgojno-obrazovnog sustava, razvoju i inovacijama u školstvu uopće, a nastavnom procesu posebno, stručnom, pedagoškom i didaktičko-metodičkom obrazovanju i usavršavanju učitelja te podizanju općeg obrazovanja i kulture naroda.

Knjige

Jedna od glavnih zadaća Hrvatskog pedagoško-književnog zbora bila je od prvih početaka njegova rada do danas stručno i pedagoško uzdizanje učitelja i prosvjetnih radnika uopće. Za ostvarivanje te zadaće Zbor je pronalazio različite mogućnosti. Posebnu brigu obraćao je izdavanju stručne i pedagoške literature, a osim toga knjige za djecu i mladež. Zbor je bio prvi i dugo vremena jedini izdavač pedagoške knjige u Hrvatskoj, on je učiteljstvo prvi upoznao sa stranom pedagoškom literaturom i godinama tiskao udžbenike pedagogije i *rukovođe* za nastavu.

Da je izdavačka djelatnost HPKZ-a dobro organizirana i planski usmjerena vidi se po osnivanju biblioteka: *Knjižnica za učitelje*, *Knjige za mladež*, *Biblioteka prosvjetnog radnika*, *Izdanja Pedagoškog rada*, *Metodike i priručnici*, *Nastavne teme*, *Iz povijesti*

pedagogije, Teorija i praksa odgoja i Knjižnica za roditelje te Pedagogijska enciklopedija.

HPKZ je tiskao od svojega osnutka do danas materijale s godišnjih skupština i konferencija, značajnih proslava HPKZ, te materijale s ostalih skupova prosvjetnih radnika, staleških organizacija i sl. Zadnjih godina tiskaju se posebno radovi sa Škole pedagoga, simpozija i stručno-znanstvenih skupova i to kao zbornici. Biblioteke su imale svoje urednike, a knjige, zbornike i publikacije uređivali su razni urednici.

Izdaju se pedagogije, didaktike, metodike, psihologije, knjige iz područja glazbe, hrvatskog jezika, matematike, prirodopisa, crtanja, povijesti pedagogije, sociologije, ekonomike obrazovanja i brojnih drugih područja.

U cijelom razdoblju svojega djelovanja Hrvatski pedagoško-književni zbor izdao je više od 700 knjiga. Bibliografija izdanja Hrvatskog pedagoško-književnog zbora od 1871. do 2006. godine ima 812 bibliografskih jedinica – od onog prvog prijevoda s češkog jezika – *Didaktike* Jana Amosa Komenskog do zadnje objavljene knjige *Europski izazovi hrvatskom školstvu*. Značajan broj knjiga doživio je i više izdanja (12), a neke knjige izdane su u velikom broju primjeraka (18.000).

Izdavačka djelatnost HPKZ-a u proteklom vremenu nije bila uvijek jednako intenzivna. U prvim godinama postojanja HPKZ-a njegovo nakladništvo bilo je u punom zamahu. Objavljivalo se od 5 do 10 knjiga godišnje. Od 1936. do 1946. godine zbog ratnih prilika izdano je tek par knjiga. Tada se godišnji broj izdavanja penje čak na 16 objavljenih knjiga u jednoj godini (1946., 1965.) i stalno se kreće od 3 do 6 naslova godišnje. Iznimke čine 1984. i 1989. godina, kada nije izdana ni jedna knjiga.

Posljednjih godina nakladništvo HPKZ-a zadržava svoj godišnji standard izdavanja. Pedagozi otvaraju svoja privatna nakladništva i uz već postojeća izdavačka poduzeća *Školsku knjigu*, *Mladost*, *Naprijed*, *Profil* niču i nova. Zato HPKZ izdaje danas one knjige koje nisu drugim izdavačima zanimljive, a potrebne su da dođu u ruke naših pedagoških djelatnika i one koje su vezane uz stručno-znanstvene skupove i istraživački rad Hrvatskog pedagoško-književnog zbora.

Hrvatski pedagoško-književni zbor dio nakladničke djelatnosti vezao je uz suradnju (suizdavanje) s drugim obrazovnim institucijama Republike Hrvatske i nakladnicima.

I ogranci Hrvatskog pedagoško-književnog zbora objavljuju brojne knjige i publikacije. Hrvatski pedagoško-književni zbor tako nastavlja svoju izdavačku tradiciju započetu 1871. godine izdavanjem vrijednih i kvalitetnih knjiga, okuplja autore vrijednih napisa i čitatelje i time širi pedagoške ideje i praktična iskustva u našoj pedagogiji, odgoju i obrazovanju.

Časopisi i listovi

Hrvatski pedagoško-književni zbor obratio je od početka svojega rada najveću pozornost razvijanju i izdavanju časopisa i listova, koji su imali važnu ulogu u uzdizanju prosvjetnih radnika. Neprekidno, od osnutka, Hrvatski pedagoško-književni zbor izdaje svoj pedagoški časopis *Napredak*. *Napredak* izlazi od 1859. godine, a pokrenuli

su ga učitelji tadašnje uzorne škole u Zagrebu. Od 1873. godine izdaje ga Hrvatski pedagoško-književni zbor.

Napredak od 1946. do 1990. godine izlazi pod imenom *Pedagoški rad* (da ga ne bi ukinuli, promijenio je 1946. godine ime, koje je vratio ostvarenjem slobodne i suvremene Republike Hrvatske 1990. godine). *Napredak* je prvi pedagoški časopis i jedan od prvih stručnih časopisa na hrvatskom jeziku koji izlazi neprekidno 146 godina. Godine 2006. *Napredak* nosi tečaj 147, znači 146 godina neprekidnog izlaženja. U svojoj dugoj i bogatoj povijesti imao je velik utjecaj na našu pedagošku znanost i pedagošku praksu, utjecao je na formiranje pedagoške svijesti mnogih generacija prosvjetnih radnika, ukratko, utjecao je na stvaranje naše pedagoške kulture. U proteklih 146 godina *Napredak* je uređivalo 27 osoba i 64 osobe u uredništvu. U razdoblju od 1859. do 2006. godine, tijekom 146 godina, glavni urednici časopisa *Napredak* bili su: Stjepan Novotny, Skender Fabković, Ljudevit Modec, Đuro Kuten, Stjepan Basariček, Davorin Trstenjak, Milan Pejnović, Josip Škavić, Sigismund Čajkovac, Antun Tunkl, Stjepan Ratković, Salih Ljubunčić, Josip Demarin, Stjepan Pataki, Vlado Petz, Mato Božičević, Marijan Koletić, Ivo Tošić, Dragutin Franković, Vladimir Poljak, Valentin Puževski, Milivoj Gabelica, Josip Pivac, Krešimir Bezić, Nikola Nikša Šoljan, Vladimir Jurić, Vlatko Previšić i Dubravka Maleš. U 146 godina postojanja časopis *Napredak* je nastojao što bolje registrirati sveukupni razvoj odgoja i obrazovanja te je na toj osnovi poticao razvoj pedagoške teorije i prakse, analizirao i uopćavao. Ispunio je svoju stručnu i društvenu obvezu, postigao je visok renome i razinu.

Danas je *Napredak* - časopis za pedagogijsku teoriju i praksu vodeći stručno-znanstveni časopis u Hrvatskoj. Naklada časopisa je najveća u ovoj vrsti (2.000 primjeraka). Na časopis je pretplaćena većina odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj i značajan broj pojedinaca. Treba spomenuti činjenicu da *Napredak* dolazi u ruke znatno većeg broja osoba nego što je broj pretplatnika. Časopis uzimaju, posuđuju, čitaju i koriste brojni prosvjetni djelatnici koji nisu pretplatnici, i ne samo prosvjetni djelatnici već i ljudi drugih zanimanja i zvanja. Članci se u časopisu kategoriziraju. Članci imaju sažetak na jeziku članka i na drugom jeziku. Časopis se uređuje u potpunosti prema Uputama za uređivanje primarnih znanstvenih časopisa. Radovi se u časopisu referiraju. Časopis ima stalne rubrike: Istraživanja, Pedagogija i metodike, Obrazovanje u svijetu, Konceptija obrazovnog sustava, Povijest pedagogije i školstva, Obljetnice, U spomen, Iz pedagoške prakse, Znanstveni i prosvjetni život, Ocjene/prikazi, Iz Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, Vijesti.

Napredak svojim sadržajem-tematikom i znanstvenim, stručnim i društvenim usmjerenjem ispunjava stručnu i društvenu funkciju informiranja, pedagoškog i stručnog obrazovanja, razmjene mišljenja i permanentnog obrazovanja širokog kruga prosvjetnih i pedagoških radnika. Otvarajući svoje stranice širem krugu suradnika časopis je jedan od zapaženih čimbenika razvijanja odgojno-obrazovne teorije i prakse. U časopisu se godišnje pojavi do 80 autora od znanstvenika, sveučilišnih i srednjoškolskih profesora do učitelja u osnovnim školama i odgajatelja u vrtićima i učeničkim domovima, a određen broj autora je iz inozemstva. Tisuće prosvjetnih djelatnika prate, čitaju,

pomažu i nesebično podržavaju bogatu i vrijednu tradiciju praćenja i održavanja ovog pedagoškog časopisa. Bez njih ne bi bilo ni časopisa.

Hrvatski pedagoško-književni zbor bio je nakladnikom i drugih prosvjetnih i dječjih časopisa i listova. Izdavao je kao priloge *Napretku* ili posebno časopise i listove: *Službeni dodatak*, *Književna smotra*, *Risarski list*, *Na domaćem ognjištu*, *Hrvatski učiteljski dom*, *Školske novine*, *Smilje*, *Modra lasta*, *Napredak- Suvremena škola*, *Hrvatska povijesnica*, *Vjesnik Hrvatskog pedagoško-književnog zbora*, *Školska praksa*, *Povijest pedagogije*, *Rukovodstvo za jezično-nastavoslovnu obuku*.

Ovi drugi časopisi i listovi i dodaci *Napretku* bili su značajan doprinos i pomoć hrvatskom učiteljstvu. Zadovoljavali su njihove potrebe, pratili i poticali razvoj školstva. Ostvarene su široke mogućnosti suradnje mnogobrojnih učitelja te upoznavanje učiteljstva s najaktualnijim događajima u školstvu i prosvjeti. Osobito je značajno što je *Napredak* takvim pristupom uspio održati svoju znanstvenu i stručnu orijentaciju.

Ogranci Hrvatskog pedagoško-književnog zbora u Splitu, Bjelovaru i Vukovaru izdaju svoje regionalne časopise. *Školski vjesnik*, časopis za pedagoška i školska pitanja izlazi od 1952. godine. Objavljuje originalne znanstvene i stručne radove, ocjene, prikaze i obavijesti iz školskog života. *Bjelovarski učitelj*, stručni časopis za pedagoška i školska pitanja izlazi od 1992. godine. U časopisu pišu učitelji praktičari, znanstveni djelatnici i dr. *Vukovarsko-srijemski učitelj*, časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja izlazi od 2004. godine.

Nakladnički rad HPKZ-a je rijedak primjer ustrajne i kontinuirane kulturne djelatnosti. Izdaje tradicionalni stručno-znanstveni časopis *Napredak*, još tri stručna regionalna časopisa i oko deset knjiga godišnje. Okuplja autore vrijednih napisa i čitatelje i time širi pedagoške ideje i praktična iskustva u našoj pedagogiji, odgoju i obrazovanju. Ispunjava stručnu i društvenu funkciju informiranja, pedagoškog i stručnog obrazovanja i permanentnog obrazovanja širokog kruga prosvjetnih djelatnika.

Umjesto zaključka

Sumirajući rezultate 135-godišnjeg rada Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, možemo s ponosom istaknuti da je Zbor ispunio nade svojih osnivača, da je djelovao i djeluje na korist naše škole i pedagogije, da je njegov rad neodvojiv dio borbe hrvatskog naroda za slobodu, samostalnost i neovisnost i za sveopći kulturni napredak.

Hrvatski pedagoško-književni zbor godinama je pokretao i formirao generacije našeg hrvatskog učiteljstva, godinama stvarao i razvijao našu pedagošku znanost i praksu. On čini sastavni dio naše vrijedne školske i kulturne baštine. Tijekom svojeg dugotrajnog djelovanja Hrvatski pedagoško-književni zbor imao je i svoju vlastitu povijest – imao je svoje uspone i padove, razdoblja cvata i kriza, razdoblja poletnog rada i teške borbe s različitim teškoćama u ovisnosti o ekonomskim, društvenim i političkim prilikama. Ali u čitavom tom vremenu on je bio glavni činitelj u razvoju prosvjetnog i pedagoškog života Hrvatske. On je služio okupljanju i nacionalnom osvješćivanju našeg učiteljstva, njegovim nastojanjima za društveni i staleški progres, njegovom pe-

dagoškom obrazovanju i stručnom usavršavanju. Pridonosio je unaprijeđivanju teorije i prakse odgoja i obrazovanja, razvoju pedagoške znanosti te osobito preobražaju odgoja i obrazovanja. Zbor je upoznao našu sredinu jednako s radom velikih pedagoga i s različitim pedagoškim strujanjima u svijetu, kao i s rezultatima naših pedagoških praktičnih i teoretskih djelatnika. Ako je i bilo razdoblja u kojima je stjecajem različitih okolnosti bilo umanjeno njegovo značenje, on je ipak u cjelini uvijek bio i ostao glavni pokretač praktičnog i teorijskog pedagoškog života u Hrvatskoj koji je snažno utjecao na razvoj cjelokupnog našeg školstva.

Za uspješan rad treba odati priznanje i zahvaliti se svima članovima HPKZ-a, njegovim dužnosnicima, suradnicima te Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, županijskim, gradskim i općinskim uredima za obrazovanje koji su pružili materijalnu potporu, te posebno i osobito sudionicima stručnih skupova i akcija, kupcima knjiga i pretplatnicima časopisa, pedagoškim djelatnicima, jer bez njihove potpore, pomoći i suradnje HPKZ ne bi postigao takve rezultate. Hrvatski pedagoško-književni zbor zabilježio je značajne uspjehe u svom nastojanju da aktivnost članova usmjeri na naj-aktualniju problematiku razvoja odgoja i obrazovanja i pokrene velike potencijale koje ima u pedagozima, na preobražaj odgoja i obrazovanja, te da svoju aktivnost ugrađuje u opća društvena kretanja u našoj zemlji.

Djelujući kontinuirano 135 godina Hrvatski pedagoško-književni zbor je postao važan čimbenik u razvitku prosvjetnog i pedagoškog života Hrvatske. Upravo zbog svojeg kulturno-povijesnog, stručno-pedagoškog i društvenog značenja Hrvatski pedagoško-književni zbor će nastaviti tu djelatnost u području znanosti, pedagogije, učiteljstva i odgoja i obrazovanja, za opći napredak Republike Hrvatske.

Hrvoje Vrgoč, Zagreb

(Summary)

A HUNDRED AND THIRTY FIVE YEARS OF THE CROATIAN PEDAGOGIC-LITERARY SOCIETY 1871 – 2006

The Croatian Pedagogic-Literary Society is one of the most distinguished national institutions and the oldest pedagogical association (founded in 1871), that has been active for more than 135 years, and today is the most numerous (more than 2000 members) and the most active professional-scientific association of pedagogues and other pedagogical workers in the Republic of Croatia. The 135th anniversary of the Croatian Pedagogic-Literary Society is the occasion to show founding, continuous performance and success of the Society.

The article covers the wide aspect of activities of the Croatian Pedagogic-Literary Society, which was intensive in many directions: social work (assembly of members, operation of branches, management and cooperation), professional-scientific activities

(organizing many professional-scientific meetings, schools for pedagogues, pedagogic actions) and the importance of publishing activities (book publishing, magazines and journals, especially the magazine “Napredak”). The Croatian Pedagogic-Literary Society has many things to offer for this period of 135 years of continuous existence and fruitful activities and it is hard to cover everything in such a review, which is limited within its volume, however, enough to annotate a rare anniversary that bigger associations and developed social environments could commend.

Key words: Croatian Pedagogic-Literary Society, history of pedagogic society, scope of activity of pedagogic society, Croatia